

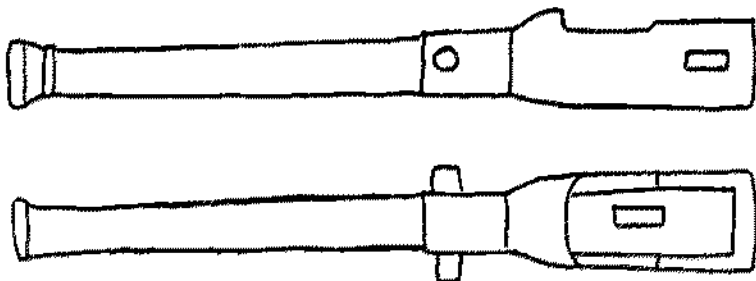
KANONFYND FRÅN VÄSTKUSTEN.

På hösten 1981 hittade sportdykaren Göran Sternsén från Varbergs sportdykarklubb två smäckra, 1,1 m långa, bronskanoner på c 20 m djup vid Breda Ulle i Paternosterskären nordväst om Marstrand. Sternsén rapporterade sitt fynd tillsammans med fotografier till Riksantikvarieämbetet och man enades om att bärga kanonerna och bringa dem i säkert förvar i Sjöfartsmuseet i Göteborg.

Bronskanoner är alltid eftertraktade fynd. Saken hölls därför, i avvaktan på vidare undersökning, hemlig. Dessutom var kanonerna av en ganska egendomlig typ, sällan sedd på våra breddgrader.

Det rörde sig nämligen om bakladdningskanoner, som laddades med ett löst kammarstycke, som sattes ner i kanonens bakre del ovanifrån. Pjäsernas yta var vittrad och inga dekorationer fanns kvar. Den långa svansen (jämför teckningarna), som säkert varit av smidesjärn, var också borta.

Märkligt nog hittades det två stycken kanoner som var nästan identiskt lika, endast med en differens på 10 mm.

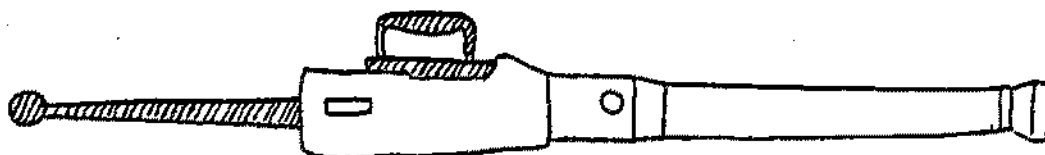

Breda Ulle nr 2
skala 1:10

Bakladdade kanoner, även i grövre kalibrar, var vanliga på 1400-talet, men blev under loppet av 1500-talet bortträngda av de mera driftsäkra framladdningskanonerna. Under 1600-talet fanns bakladdade kanoner kvar endast av mindre kaliber och ofta så lätta att de kunde anbringas i gafflar direkt på relingen (typ nickhakar). Till exempel hade Stora Sophia, det danska örlogsskeppet, som ligger som vrak i Göteborgsskären, två sådana bakladdade pjäser ombord bland sina 56 kanoner (se Medd nr 1 1980 s 18f, fig s 21).

Men bakladdningsmekanismer har sina avigsidor. Krutgasen måste med dåtidens bristfälliga tätning ha kunnat tränga bakåt och uppåt vid avfyrningen, med direkt fara för kanonbetjäningen. Fördelarna med snabb omladdning i närstrid gjorde emellertid att de mindre varianterna dröjde sig kvar.

I Norden finns i övrigt inga bakladdade bronskanoner bevarade. Vi har dock bakladdare av smidesjärn, varav en hittades i Marstrand 1959 och nu kan beskådas på Sjöhistoriska museet i Stockholm.

Brede Ullekanon nr 2 med svans och löstagbart kammarstycke som det bör ha sett ut enl. Guilmartin: Gunpowder and Calleys 1976.

Men bronskanoner av denna typ har antagligen alla skrotats och gjutits om till vanliga framladdade pjäser. *

Det är i sådana fall som undervattensfynden ger oss ökade kunskaper. Kanonerna har då inte slitits ut på naturligt sätt och därefter skrotats utan plötsligt "tagits ur bruk" genom att hamna i vattnet.

Jämför man kanonerna från Brede Ulle med internationellt material finner vi en liknande, men kraftigare, typ i Lon-

don. Det rör sig om en portugisisk kanon daterad omkring 1520, som finns i samlingarna på Tower.

I oktober 1982 företog Bert Westenberg på Sjöhistoriska och undertecknad en resa till platsen. Tillsammans med kustbevakningens dykare och Göran Sternsén själv avsöktes området, naturligtvis i förhoppning om att hitta rester av ett vrak.

Omgivningarna kring fyndplatsen genomsöktes med metalldetektorer och ett vidare område avsöktes med sökdrake, helt utan resultat. Kustbevakningen spanade för övrigt även någon tid senare i det angivna området, fortfarande utan framgång.

Dessa två märkliga kanoner är alltså att räkna som lösfynd. Lagen säger endast, att upphittare av lösfynd som är över 100 år gamla, har skyldighet att hembjuda sitt fynd till staten om det helt eller delvis är av guld, silver eller koppar. Märk väl att detta enligt lagens bokstav inte gäller legeringar, däribland brons!

På Riksantikvarieämbetet håller man på att se över lagen just på denna punkt, som man kan tycka är mycket egendomlig.

Kanonerna tillhör alltså Göran Sternsén och man kan endast önska honom lycka till med det trevliga fyndet. Man får också hoppas på, att kanonerna hamnar på något museum, så att vi alla kan få se dem framöver.

Ole Lisberg Jensen
Göteborg

